

Jean Monnet Chair

EU Institutions, Rights and Judicial Integration

Factsheets and readings

Δρ. Έλενα Βασιλείου Λευκαρίτη, Επίκουρη Καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας
LLB (KCL), MSC (LSE), PhD (Kent)

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Ρητορική και Εγκλήματα Μίσους

Αντιμετώπιση, κενά και εισηγήσεις

Πλάνο Σεμιναρίου

Εισαγωγή: Παράδειγμα ρητορικής μίσους & Παράδειγμα εγκλήματος μίσους

Ρητορική μίσους: Γενική Περιγραφή & Ορισμός

Εγκλήματα μίσους: Ιστορική αναδρομή, Ορισμός, Γενικά Χαρακτηριστικά, Κατηγορίες

Χειρισμός από τον ΟΗΕ:

- Διεθνής Σύμβαση για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων (ICERD) (1965), Άρθρο 4.
- Γενική Σύσταση 35 της Επιτροπής για την Εξάλειψη Φυλετικών Διακρίσεων.
- Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, Άρθρο 20(2).

Χειρισμός από την ΕΕ:

- Απόφαση-πλαίσιο για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας έσω του ποινικού δικαίου (2008) και η εφαρμογή της από τις χώρες μέλη.
- Κώδικας Συμπεριφοράς Για Την Καταπολέμηση Της Παράνομης Ρητορικής Του Μίσους Στο Διαδίκτυο, η Οδηγία (ΕΕ) 2018/1808, η Οδηγία 2018/1808 και η Οδηγία 2012/29/ΕΕ,
- Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1950), άρθρα 10 και 17 και σχετική νομολογία

Η ανάγκη για εξέλιξη: Γιατί χρειάζεται, νομοθετικό πλαίσιο, πρακτικά μέτρα και θεωρητικό πλαίσιο

«Η μισαλλοδοξία είναι μισαλλοδοξία
και κανένας δεν πρέπει να την
υφίσταται»

Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε Ομιλία της για την κατάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον Σεπτέμβριο του 2020

https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:4d768741-58d3-11ec-91ac-01aa75ed71a1.0019.02/DOC_1&format=PDF

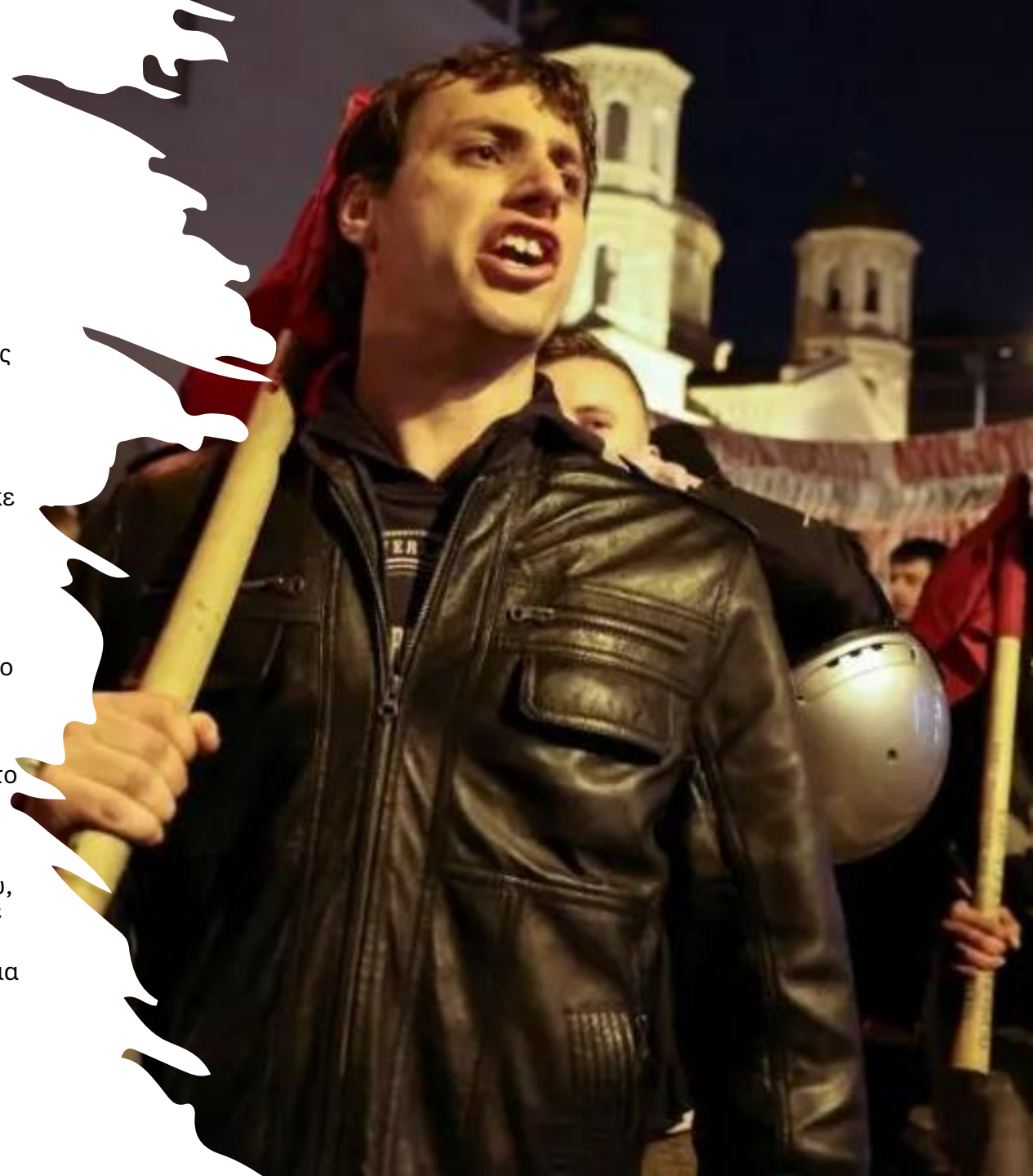
Ρητορική Μίσους στην Ισπανία

- Μάιος 2023, αγώνας ποδοσφαίρου **Real Madrid Vs Valencia**
- Ο Βραζιλιάνος παίκτης της Real Madrid **Vinicius Junior** δέχεται λεκτική ρατσιστική επίθεση από τους οπαδούς της Valencia, πράγμα που ήταν ξεκάθαρο από τα πρακτικά του διαιτητή. Ο διαιτητής θέωρησε πως η λεκτική αυτή ρατσιστική επίθεση ήταν σοβαρή και πως άλλαξε την ροή του παιχνιδιού. Μεταξύ άλλων, ο παίκτης χαρακτηρίστηκε επανειλημμένα σαν «πίθηκος».
- 4 μήνες προηγουμένως, οι οπαδοί της Valencia είχαν κρεμάσει μια κούκλα ντυμένη με την φανέλα του **Vinicius Junior** από μια γέφυρα, την οποία συνόδευε ένα μεγάλο πανό το οποίο έλεγε «Madrid hates Real», επεισόδιο για το οποίο είχαν προηγηθεί συλλήψεις.
- Ο ίδιος ο παίκτης έγραψε πως ο ρατσισμός είναι πλέον κοινό φαινόμενο στο πρωτάθλημα ποδοσφαίρου της Ισπανίας και πως το πρωτάθλημα που κάποτε ήταν των Ronaldo, Ronaldo, Cristiano και Messi τώρα πλέον έγινε το πρωτάθλημα των ρατσιστών.
- Η Valencia έλαβε την χρηματική ποινή των €45,000 και το μερικό κλείσιμο του γηπέδου της για τους οπαδούς της για πέντε αγωνιστικές.
- Σημαντικά στελέχη της Valencia αναγνώρισαν πως υπήρχε πρόβλημα συμπεριφοράς, εκπαίδευσης και ρατσισμού και πως εάν έστω και ένας οπαδός εκτοξεύει προσβολές βασισμένες στον σεξουλικό προσανατολισμό, το χρώμα του δέρματος και τα πιστεύω κάποιου, τότε υπάρχει σοβαρό πρόβλημα.
- Η Valencia απέκλεισε δια βίου ένα φίλαθλο της από τα γήπεδα και έψαχνε για να εντοπίσει και άλλους που ενεπλάκηκαν σε ρατσιστικές συμπεριφορές.
- Η Real Madrid επίσης καταδίκασε το επεισόδιο, το οποίο ονόμασε έγκλημα μίσους.
- Το ρατσιστικό αυτό επεισόδιο κατακρίθηκε και από τον πρωθυπουργό της Ισπανίας, Pedro Sánchez, ο οποίος είπε πως η ανοχή του ρατσισμού στα γήπεδα θα ήταν μηδενική και πως το μίσος, η ξενοφοβία και η μισαλλοδοξία δεν έχουν χώρο στα γήπεδα ή στην κοινωνία.
- Έχουν γίνει εννέα παρόμοιες επίσημες καταγγελίες εντός του Ισπανικού πρωταθλήματος για ρατσιστικές επιθέσεις εναντίον του **Vinicius** κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων σεζόν. Διάφοροι οπαδοί έχουν λάβει προστίματα και τους έχει απαγορευθεί η είσοδος στα γήπεδα, αλλά, μόνο ένας οπαδός της Μαγιόρκα κινδυνεύει να παραπεμφθεί σε δίκη για ρητορική μίσους εναντίον του Βραζιλιάνου κατά τη διάρκεια ενός αγώνα.

Έγκλημα Μίσους στην Ελλάδα

- Δεκέμβρης 2022.
- Ο Κώστας Φραγούλης, δεκαεξάχρονος Ρομά στην Θεσσαλονίκη, έβαλε βενζίνη αξίας €20 και έφυγε από το βενζινάδικο χωρίς να την πληρώσει. Τέσσερεις αστυνομικοί που βρίσκονταν εντός του βενζινάδικου ξεκίνησαν να τον καταδιώκουν με μοτοσυκλέτες.
- Οι αστυνομικοί υποστηρίζουν πως ο έφηβος στη συνέχεια έστρεψε το όχημά του προς το μέρος τους με σκοπό να τους εμβολίσει και έτσι ο ένας από αυτούς αναγκάστηκε, κατά τα δικά του λεγόμενα, να πυροβολήσει μια φορά προειδοποιητικά στον αέρα και μια φορά προς το όχημα του νεαρού Ρομά για να προστατεύσει τον εαυτό του και τους συναδέλφους τους.
- Ο δεύτερος πυροβολισμός πέτυχε τον δεκαεξάχρονο στο κεφάλι και τον τραυμάτισε θανάσιμα.
- Ο αστυνομικός που τον πυροβόλησε τέθηκε σε διαθεσιμότητα και αργότερα κατηγορήθηκε για ανθρωποκτονία και παράνομους πυροβολισμούς.
- Ακολούθησαν βίαιες διαδηλώσεις των Ρομά ενάντια στην αστυνομία, όπου μεταξύ άλλων, οι διαδηλωτές πέταξαν πέτρες και έκαψαν λάστιχα και κάδους απορριμμάτων και οι αστυνομικοί χρησιμοποίησαν χειροβομβίδες εναντίον τους.
- Ο τομεάρχης Παιδείας του ΣΥΡΙΖΑ Νίκος Φίλης χαρακτήρισε το περιστατικό σαν «επεισόδιο ειδεχθούς αστυνομικής βίας».
- Η Δράση Αστυνομικών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
 - καταδίκασε το σοβαρό περιστατικό, συνδέοντας το με ρατσισμό, αναγνωρίζοντάς το σαν έγκλημα μίσους.
 - είπε πως «τίποτα δεν είναι μεμονωμένο όταν μιλάμε για έναν Αστυνομικό που πυροβολεί παράνομα θέτοντας άσκοπα σε κίνδυνο τη ζωή πολιτών και μαζί με τον διάχυτο στη κοινωνία αντιτσιγγανισμό που εμφιλοχρεί στις έκνομες ενέργειες του, τότε μιλάμε για σοβαρό θεσμικό ζήτημα εγκληματικής αστυνομικής αυθαιρεσίας με ρατσιστικά χαρακτηριστικά».
 - πρόσθεσε πως «ο διάχυτος στη κοινωνία αντιτσιγγανισμός» οδηγεί στην προσπάθεια κανονικοποίησης και νομιμοποίησης της εγκληματικής αυτής ενέργειας.
 - αναφέρθηκε επίσης στον αντιτσιγγανισμό σαν μια μορφή ρατσισμού που βασίζεται σε «συγκεκριμένα αρνητικά στερεότυπα και προκαταλήψεις» και «στην φυλετική υπεροχή» που αποτελεί θεσμικό ρατσισμό και οδηγεί σε συμπεριφορές εναντίον των Ρομά, συμπεριλαμβανομένων της βίας, του στιγματισμού των Ρομά και της ρητορικής μίσους.

Ρητορική Μίσους

Γενική Περιγραφή

Η ρητορική μίσους είναι ομιλία που σκόπιμα επιτίθεται σε κάποιο άτομο ή ομάδα ατόμων λόγω της φυλής τους, της εθνικότητας τους, του γένους τους, κάποιας αναπηρίας τους, του σεξουαλικού προσανατολισμού τους, της θρησκείας τους ή οποιουδήποτε άλλου «διαφορετικού» χαρακτηριστικού.

(Tulkens, 2013: 3).

Προκαλεί βλάβη σε ατομικό, κοινοτικό και κοινωνικό επίπεδο και δεν πρέπει να αγνοηθεί αλλά να καταπολεμηθεί.

Ο Νομικός Ορισμός που δεν Υπάρχει

- Δεν υπάρχει κανένας καθολικά αποδεκτός ορισμός της ρητορικής μίσους. Το φαινόμενο σπάνια ορίζεται από τα κράτη ή τους διεθνείς θεσμούς σε νομικά έγγραφα. Κάποιοι ορισμοί που υπάρχουν βρίσκονται κυρίως σε μη δεσμευτικά έγγραφα πολιτικής.
- Φαίνεται πως το κύριο πρόβλημα στον ορισμό της ρητορικής μίσους είναι η ένταση μεταξύ της ελευθερίας του λόγου και της ρητορικής μίσους, ή τουλάχιστον η αντίληψη πως υπάρχει η ένταση αυτή.
- Η **διεθνής νομοθεσία** αποφεύγει να δώσει ένα ορισμό στην ρητορική μίσους.
 - Η Διεθνής Σύμβαση για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων και η Σύσταση 35 για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων **δεν δίνουν κάποιο ορισμό της ρητορικής μίσους**.
 - Αναφέρεται πως η ρητορική μίσους **μπορεί να πάρει πολλές μορφές** και δεν περιορίζεται σε ρητά φυλετικά σχόλια αλλά μπορεί να χρησιμοποιεί **έμμεση γλώσσα** για να συγκαλύψει τους στόχους της. Αυτή η παρατήρηση, αν και δεν αποτελεί ορισμό, αντικατοπτρίζει το χαμηλό όριο και το **ευρύ φάσμα ομιλίας** που μπορεί να καλύψει η νομοθεσία.
 - Επίσης **αναφέρεται σε και ορίζει σχετικά θέματα**, όπως τους παράγοντες που πρέπει να υπάρχουν για να αποτελεί κάποια ομιλία λόγο για ποινικές κυρώσεις (π.χ. «υποκίνηση» βίας).
- Η **νομοθεσία στην ΕΕ** επίσης αποφεύγει να δώσει ορισμό.
 - Προνοεί πως η ρητορική μίσους κάτω από την Απόφαση-πλαίσιο για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (2008) αναφέρεται συγκεκριμένα σε **ομιλία που καλεί δημόσια για βία ή μίσος**.
 - Το **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων** έχει χειριστεί διάφορες υποθέσεις ρητορικής μίσους έχει όμως **αποφύγει να δώσει ένα ορισμό του φαινομένου**. Σαν αποτέλεσμα, φαίνεται πως οι λέξεις ρητορική μίσους σημαίνουν ό,τιδήποτε το κάθε άτομο επιλέξει να καταλάβει πως σημαίνει (Kiska, 2012: 110)

Ο Ορισμός από το Συμβούλιο της Ευρώπης

Σύσταση του 1997 για την Ρητορική Μίσους (μη δεσμευτικό έγγραφο από το Συμβούλιο της Ευρώπης):

- Η ρητορική μίσους καλύπτει όλες τις μορφές έκφρασης που **διαδίδουν, υποκινούν, ενθαρρύνουν ή δικαιολογούν το φυλετικό μίσος**, την ξενοφοβία, τον αντισημιτισμό ή άλλες μορφές μίσους που βασίζονται σε μισαλλοδοξία, συμπεριλαμβανομένης της μισαλλοδοξίας έκφρασης από τον επιθετικό εθνικισμό και τον εθνοκεντρισμό, τις διακρίσεις και την εχθρότητα κατά των μειονοτήτων και των μεταναστών.
- Ο ορισμός αυτός περιλαμβάνει μια ερμηνεία του μίσους που είναι **ευρείας εμβέλειας** μιας και είναι ανοιχτή και δεν περιορίζεται. Θέτει δηλαδή χαμηλά όρια για να μπορεί να μπει σε ισχύ.
- Όμως, περιορίζει την ρητορική μίσους σε θέματα που έχουν σχέση με τη **φυλή και τη θρησκεία**, αποκλείοντας έτσι άλλα είδη ρητορικής μίσους π.χ. ομοφοβία
- Οι λέξεις «ρητορική μίσους» σημαίνουν ό,τιδήποτε το κάθε άτομο επιλέξει να καταλάβει πως σημαίνουν (Kiska, 2012: 110).

Εγκλήματα Μίσους

Ιστορική Αναδρομή

Ο όρος «hate crime» (έγκλημα μίσους) ξεκίνησε να χρησιμοποιείται στις ΗΠΑ από την δεκαετία του 1960 όταν διαδραματίζονταν οι εκστρατείες για τα πολιτικά δικαιώματα διαφόρων ομάδων που αποτελούσαν μειονότητες. Οι εκστρατείες έδειξαν πως όταν ενωθούν οι ομάδες αυτές, οι οποίες υπήρξαν θύματα επανειλημμένων περιστατικών εγκληματικότητας λόγω προκαταλήψεων (ή μίσους), αντλούν δύναμη από την κοινή τους θυματοποίηση και μπορούν να δημιουργήσουν σοβαρές αμφισβητήσεις ενάντια στα στερεότυπα που υποκινούν την παρενόχληση τους.

Αντιθέτως, στην ΕΕ η έννοια του εγκλήματος μίσους έχει δυσκολευτεί να αποκτήσει μια παρόμοια ισχυρή βάση.

Ηνωμένο Βασίλειο: ο όρος «έγκλημα μίσους» έχει ενταχθεί στον ακαδημαϊκό και πολιτικό χώρο μόλις την τελευταία εικοσαετία, κατόπι της ρατσιστικής δολοφονίας του έγχρωμου έφηβου Stephen Lawrence το 1993 και της βομβιστικής εκστρατίας του νεοναζί David Copeland στο Λονδίνο το 1999, η οποία στόχευε έγχρωμα άτομα και άτομα της κοινότητας ΛΟΑΤ και σκότωσε τρία άτομα και τραυμάτισε εκατοντάδες άλλα (Chakraborti, 2010).

Ηπειρωτική Ευρώπη: η χρήση του όρου «έγκλημα μίσους» είναι ακόμα λιγότερη. Υπάρχει ένα πολύ μικρότερο σύνολο σχετικής ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας και ελάχιστα στοιχεία κοινής κατανόησης της έννοιας στα κράτη μέλη της ΕΕ, δεν υπάρχει δηλαδή κάποιος κοινός ορισμός για το τι είναι (ODIHR, 2009a).

Το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR), για παράδειγμα, σημειώνει ότι ο όρος «έγκλημα μίσους» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά επίσημα από τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) μόλις το 2003 (ODIHR, 2010) και ότι από τότε η έννοια δεν έχει κερδίσει ιδιαίτερο έδαφος σε πολλές χωρές μέλη (Goodey, 2008)

Ο ορισμός του εγκλήματος μίσους από φορείς της ΕΕ

Πολλές χώρες μέλη της ΕΕ δεν χρησιμοποιούν καθόλου τον όρο «έγκλημα μίσους» σαν μια ξεχωριστή νομική έννοια και αυτές που το χρησιμοποιούν έχουν αρκετές διαφορές μεταξύ τους όσον αφορά τους παράγοντες που μεταβάλλουν ένα κανονικό έγκλημα σε ένα έγκλημα μίσους.

Ο ορισμος του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων:

Έγκλημα μίσους είναι:

Οποιοδήποτε έγκλημα, συμπεριλαμβανομένων των εγκλημάτων ενάντια σε άτομα ή περιουσία, όπου **ο στόχος του εγκλήματος επιλέχθηκε διότι έχει κάποια αληθινή ή αντιληπτή σχέση, προσκόλληση, σύνδεση, υποστήριξη ή συμμετοχή με ομάδα ...**

Η ομάδα μπορεί να βασίζεται σε κάποιο κοινό χαρακτηριστικών των μελών της, όπως την αληθινή ή αντιληπτή τους φυλή, εθνική καταγωγή, γλώσσα, χρώμα, θρησκεία, φύλο, ηλικία, διανοητική ή σωματική αναπηρία, σεξουαλικό προσανατολισμό ή άλλο παρόμοιο παράγοντα.

Παρόλο που πιο συχνά τα θύματα είναι μέλη μειονοτήτων, δεν είναι αναγκαίο στοιχείο του εγκλήματος μίσους πως το θύμα πρέπει να ανήκει σε μειονοτική ομάδα. Πιθανά θύματα μπορούν να αποτελέσουν και οι πλειοψηφίες όταν αυτές εκλαμβάνονται ως διαφορετικές και πιθανώς υποδιέστερες από τον δράστη.

Ο ακαδημαϊκός ορισμός

Έγκλημα μίσους είναι μια εγκληματική πράξη που υποκινείται από έχθρα ή προκατάληψη ενάντια σε ένα άτομο ή την περιουσία του (κινητή και ακίνητη), βασιζόμενη σε πραγματικά ή αποδιδόμενα φυλετικά, εθνικά/εθνοτικά, θρησκευτικά, έμφυλα χαρακτηριστικά, στο σεξουαλικό προσανατολισμό ή κάποιο άλλο χαρακτηριστικό του θύματος (McLaughlin, 2006).

Πρόκειται για έναν «**τύπο αδικήματος**» και όχι κάποιο «συγκεκριμένο αδίκημα».

Έχει 2 βασικά στοιχεία:

①

Υπάρχει ένα **ποινικό αδίκημα** εναντίον του θύματος, ό,τιδήποτε αδίκημα (π.χ. βλάβη περιουσίας, εξύβριση, κλοπή, σωματική ζημιά, βιασμός, δολοφονία)

②

Το κίνητρο του ποινικού αδικήματος να είναι το μίσος που νιώθει ο δράστης για το θύμα, λόγω μιας ιδιότητας ή κάποιου χαρακτηριστικού του, που ο δράστης συνδέει με ορισμένες προκαταλήψεις ή αρνητικά στερεότυπα.

Γενικά Χαρακτηριστικά

- Ένα έγκλημα μίσους υποκινείται από προκαταλήψεις και αρνητικά στερεότυπα ενάντια συγκεκριμένων ομάδων ανθρώπων.
- Διαφέρει από άλλα εγκλήματα διότι **προσβάλλει την ταυτότητα του θύματος**, δηλαδή το ποιοι είναι, τα χαρακτηριστικά τους (π.χ. φυλή, φύλο, θρησκευτικές πεποιθήσεις, σεξουαλικές πεποιθήσεις, τρόπος ντυσίματος κ.τ.λ.) Κατ'επέκταση, θίγουν την αξιοπρέπεια του θύματος διότι του επιτίθενται όχι για κάτι που έκανε, αλλά **για αυτό που είναι**, όχι επειδή θα πετύχουν κάτι, αλλά ως αυτοσκοπό, επειδή το θύμα δεν πρέπει να υπάρχει κατά την άποψή τους.
- Συνήθως, ο δράστης σε ένα έγκλημα μίσους θέλει να περάσει κάποιο μήνυμα και **το έγκλημα του είναι συμβολικό**. Το θύμα έχει σημασία μόνο διότι αντιπροσωπεύει μια ομάδα που είναι ο επιδιωκόμενος στόχος στην οποία ο δράστης θέλει να στείλει το «μήνυμα» του μέσω του εγκλήματός του. Το μήνυμα επεκτείνεται φυσικά και προς την ευρύτερη κοινωνία. Το μήνυμα απευθύνεται συνήθως σε τέσσερα ακροατήρια:
 1. στην δική του ομάδα (αυτούς δηλαδή που μισούν τα άτομα με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά)
 2. στο συγκεκριμένο θύμα που τιμωρούν
 3. στην κοινότητα του θύματος (αυτοί που μοιράζονται τα ίδια χαρακτηριστικά)
 4. στην ευρύτερη κοινωνία για να της υπενθυμίσουν την διαφορετικότητα των άλλων (θυμάτων) και το ότι είναι ανεπιθήμιτοι.
- Τα εγκλήματα μίσους έχουν **επιπτώσεις και στο σύνολο της κοινότητας** στην οποία ανήκει το θύμα διότι όλοι όσοι μοιράζονται τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τρομοκρατούνται διότι πιστεύουν πως κινδυνεύουν, π.χ. εάν σκοτώνουν ομοφιλόφιλους θα φοβούνται όλοι οι ομοφιλόφιλοι της περιοχής πως θα τους επιτεθούν και εκείνους. Ο φόβος και η αίσθηση της αδικίας πιθανό να δημιουργήσουν σοβαρά προβλήματα δημόσιας τάξης, κλιμάκωση της κοινωνικής διαίρεσης και κοινωνικές αναταραχές (Χαλκιά, 2013).
- Παραβιάζουν την **αρχή της ισότητας** μεταξύ των ατόμων, η οποία είναι βασικό ανθρώπινο δικαίωμα όλων.
- Η πιθανή «κανονικοποίηση» των εν λόγω εγκλημάτων, λόγω της συχνότητας τέλεσής τους αλλά και της ανεπαρκούς αντιμετώπισής τους, οδηγούν στην προσβολή της αρχής της ανεκτικότητας και του πλουραλιστικού χαρακτήρα της κοινωνίας, όπως και των δημοκρατικών θεσμών και αξιών (Χαλκιά, 2013).

Χειρισμός από τον ΟΗΕ

Διεθνής
Σύμβαση για
την Κατάργηση
Κάθε Μορφής
Φυλετικών
Διακρίσεων
(ICERD)
(1965)

Άρθρο 4

Τα Κράτη Μέρη καταδικάζουν κάθε μορφής προπαγάνδα και όλες τις οργανώσεις που βασίζονται σε **ιδέες ή θεωρίες ανωτερότητας μιας φυλής ή ομάδας ατόμων** συγκεκριμένου χρώματος ή εθνικής καταγωγής ή που επιχειρούν να δικαιολογήσουν ή να προωθήσουν το **φυλετικό μίσος και τις διακρίσεις** σε οποιαδήποτε μορφή, και αναλαμβάνουν να υιοθετήσουν άμεσα και **θετικά μέτρα** που αποσκοπούν στην εξάλειψη κάθε υποκίνησης ή πράξεων τέτοιων διακρίσεων και, για το σκοπό αυτό, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τις αρχές που ενσωματώνονται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και τα δικαιώματα που ορίζονται ρητά στο άρθρο 5 της παρούσας Σύμβασης, μεταξύ άλλων:

- (α) Θα κηρύσσουν **αδίκημα τιμωρούμενο από το νόμο** κάθε **διάδοση ιδεών που βασίζεται στη φυλετική ανωτερότητα ή μίσος, υποκίνηση φυλετικών διακρίσεων**, καθώς και κάθε **πράξη βίας ή υποκίνηση τέτοιων πράξεων κατά οποιασδήποτε φυλής ή ομάδας ατόμων άλλου χρώματος ή εθνοτικής καταγωγής**, καθώς και την παροχή οποιασδήποτε βοήθειας σε ρατσιστικές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδότησής τους.
- (β) Θα κηρύσσουν παράνομες και θα απαγορεύσουν όλες τις οργανώσεις, καθώς και δραστηριότητες, οργανωμένες ή όχι, που είναι **προπαγανδιστικές και προωθούν και υποκινούν φυλετικές διακρίσεις**. Θα αναγνωρίζουν τη συμμετοχή σε τέτοιες οργανώσεις ή δραστηριότητες ως αδίκημα που τιμωρείται από το νόμο.
- (γ) Δεν θα επιτρέπουν σε δημόσιες αρχές ή δημόσιους φορείς, εθνικούς ή τοπικούς, να προωθούν ή να υποκινούν φυλετικές διακρίσεις.

Γενική Σύσταση 35 της Επιτροπής για την Εξάλειψη Φυλετικών Διακρίσεων

- Επεξηγηματική για την Διεθνή Σύμβαση για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων.
- Συνιστά στα συμβαλλόμενα κράτη να επιβάλουν αποτελεσματικές κυρώσεις στα ακόλουθα, ως αδικήματα που τιμωρούνται από το νόμο:
 - (α) Κάθε **διάδοση ιδεών** που βασίζεται στη φυλετική ή εθνική ανωτερότητα ή μίσος, με οποιοδήποτε μέσο.
 - (β) Κάθε **υποκίνηση μίσους, περιφρόνησης ή διακρίσεων** κατά μελών μιας ομάδας λόγω φυλής, χρώματος, καταγωγής ή εθνικής ή εθνικής καταγωγής·
 - (γ) **Απειλές ή υποκίνηση βίας** κατά ατόμων ή ομάδων για τους λόγους που αναγράφονται στο (β) παραπάνω·
 - (δ) Κάθε **έκφραση προσβολών, χλευασμού ή συκοφαντίας** προσώπων ή ομάδων ή αιτιολόγηση μίσους, περιφρόνησης ή διάκρισης για τους λόγους του (β) ανωτέρω, όταν σαφώς ισοδυναμεί με υποκίνηση μίσους ή διάκρισης.
 - (ε) **Συμμετοχή σε οργανώσεις και δραστηριότητες** που προωθούν και υποκινούν τις φυλετικές διακρίσεις.
- Επίσης ξεκαθαρίζει πως η ομιλία και οι πράξεις που απαγορεύονται από το Άρθρο 4 είναι αυτές που απευθύνονται σε:
 - **Ομάδες από συγκεκριμένη φυλή, χρώμα, εθνική καταγωγή** (π.χ. αυτόχθονες πληθυσμοί, μετανάστες, μη πολίτες, πρόσφυγες, αιτούντες ασύλου).
 - **Ομάδες γυναικών μελών των πιο πάνω** αλλά και άλλων **ευάλωτων ομάδων**.
 - **Μειονοτικές θρησκευτικές ομάδες** (π.χ. Ισλαμοφοβία, αντισημιτισμός κ.α.)

Διεθνές
Σύμφωνο για τα
Ατομικά και
Πολιτικά
Δικαιώματα
(1966)

Άρθρο 20(2): 2. Κάθε επίκληση εθνικού, φυλετικού ή θρησκευτικού μίσους, που αποτελεί υποκίνηση διακρίσεων, εχθρότητας ή βίας απαγορεύεται από το νόμο.

Ανάλυση

- Η νομοθεσία του ΟΗΕ θέτει **αρκετά χαμηλό όριο** για το τι σημαίνει ρητορική και εγκλήματα μίσους στις συγκεκριμένες κατηγορίες που περιλαμβάνει. Μιλά για «διάδοση ιδεών», «υποκίνηση μίσους, περιφρόνησης ή διακρίσεων». Περιλαμβάνει ακόμη και προσβολές, χλευασμό και συκοφαντία.

ΌΜΩΣ

- Αναφέρεται μόνο περιπτώσεις μίσους **λόγω φυλής, εθνικής καταγωγής και θρησκείας** και αγνοούν περιπτώσεις όπου το μίσος κατευθύνεται σε άλλα χαρακτηριστικά όπως π.χ. σεξουαλικός προσανατολισμός, ταυτότητα γένους κ.τ.λ.
- Η Γενική Σύσταση 35 αναφέρεται σε ομάδες γυναικών αλλά και πάλι μιλά συγκεκριμένα για ομάδες γυναικών που είναι ευάλωτες σε σχέση με την φυλή ή την θρησκεία τους.

Χειρισμός από την ΕΕ

Η ΕΕ στηρίζει την πολιτική της σε μεγάλο βαθμό στην **ιδέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**, τα οποία περιλαμβάνουν την ισότητα των πολιτικών δικαιωμάτων για όλες τις κοινωνικές ομάδες, το δικαίωμα προστασίας από διακρίσεις, το δικαίωμα να μην είναι κάποιος θύμα εγκλήματος που στοχεύει την ταυτότητά του και το δικαίωμα προστασίας των πολιτών από εγκλήματα μίσους (Human Rights Watch, 2011; ODIHR, 2010).

Αρκετές παρεμβάσεις εντός του θεσμικού πλαισίου της ΕΕ επιδιώκουν να εγγυηθούν αυτά τα δικαιώματα.

Απόφαση-πλαίσιο για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας έσω του ποινικού δικαίου (Απόφαση Πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ)

Ρητορική Μίσους:

- Τιμωρούνται ως ποινικά αδικήματα ορισμένες πράξεις όπως:
 - **δημόσια υποκίνηση βίας ή μίσους** που στρέφεται κατά ομάδας ατόμων ή μέλους ομάδας που προσδιορίζεται βάσει της **φυλής, του χρώματος, των γενεαλογικών καταβολών, της θρησκείας ή της πίστης, ή της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής**
 - το προαναφερθέν αδίκημα, όταν διαπράττεται μέσω της διάδοσης, με κάθε μέσο, γραπτού υλικού, εικόνων ή άλλων στοιχείων
 - η δημόσια υπεράσπιση, η άρνηση ή η χονδροειδής υποτίμηση της σοβαρότητας **εγκλημάτων γενοκτονίας, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας ή εγκλημάτων πολέμου...** όταν η συμπεριφορά εκδηλώνεται κατά τρόπο που είναι **πιθανόν να υποκινήσει βία ή μίσος** στρεφόμενο κατά μιας τέτοιας ομάδας ή μέλους μιας τέτοιας ομάδας
 - η υποκίνηση, η εκ προθέσεως συμμετοχή ή η προτροπή στη διάπραξη των προαναφερόμενων πράξεων.
- Για τις πράξεις αυτές που απαριθμούνται, οι χώρες της ΕΕ θα πρέπει να επιβάλουν:
 - **αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις**
 - ποινή το ανώτατο όριο της οποίας είναι ένα τουλάχιστον έτος στέρησης της ελευθερίας.
- Όσον αφορά τα νομικά πρόσωπα, οι κυρώσεις θα πρέπει να είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές και θα πρέπει να περιλαμβάνουν **χρηματικές ποινές** ή και πρόστιμα. **Επιπλέον**, τα νομικά πρόσωπα μπορούν να τιμωρούνται με κυρώσεις όπως:
 - μέτρα αποκλεισμού από δημόσιες παροχές ή ενισχύσεις
 - μέτρα προσωρινής ή μόνιμης απαγόρευσης άσκησης εμπορικής δραστηριότητας
 - επιβολή δικαστικής εποπτείας
 - δικαστική εκκαθάριση.
- Η έναρξη έρευνας και η άσκηση δίωξης ρατσιστικών ή ξενοφοβικών αδικημάτων **δεν πρέπει να εξαρτώνται από αναφορά ή καταγγελία ενός θύματος.**

Έγκλημα μίσους:

Σε κάθε περίπτωση, **ο ρατσισμός ή η ξενοφοβία ως κίνητρο ενός αδικήματος**, θεωρούνται **επιβαρυντικές περιστάσεις** ή εναλλακτικά, τα δικαστήρια πρέπει να εξουσιοδοτούνται να λαμβάνουν υπόψη τα κίνητρα αυτά κατά την επιμέτρηση της ποινής για τον καθορισμό των κυρώσεων που θα επιβληθούν.

Εφαρμογή από τις Χώρες Μέλη

Η Νομοθεσία για Εγκλήματα Μίσους

Η απόφαση-πλαίσιο έχει εφαρμοστεί διαφορετικά από τις χώρες μέλη

- **Η ανάγκη για απόδειξη του κινήτρου:** Στο Βέλγιο (και Ηνωμένο Βασίλειο) οι νομοθεσίες προνοούν πως πρέπει να υπάρχει «**μίσος, κακία ή εχθρότητα**» έναντι στο θύμα για να καταδικαστεί για έγκλημα μίσους, σε αντίθεση με άλλες χώρες όπου είναι αρκετό να υπάρχει **αιτιολογική σύνδεση** μεταξύ των πράξεων του δράστη και των χαρακτηριστικών του θύματος, ασχέτως εάν έχει αποδειχθεί κάποια προκατάληψη ή όχι (ODIHR, 2009b).
- **Οι προστατευόμενες ομάδες:**
 - **Μειονότητες ή όχι:** Κάποιες χώρες προστατεύουν όλους τους πολίτες ανεξαρτήτως αν ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες ή όχι (π.χ. Ηνωμένο Βασίλειο) ενώ άλλες προστατεύουν μόνο τις μειονοτικές ομάδες όταν τους επιτίθενται μέλη της πλειοψηφίας (π.χ. Σουηδία).
 - **Λόγοι μίσους:** Οι περισσότερες χώρες μέλη προστατεύουν τις ομάδες που θυματοποιούνται λόγω της **εθνικότητάς/ιθαγένειας ή της φυλής** τους και επίσης αρκετές είναι οι χώρες που προστατεύουν ομάδες που θυματοποιούνται λόγω της **θρησκείας** τους (ODIHR, 2010). Αντιθέτως, η εικόνα για προστασία άλλων χαρακτηριστικών που συχνά προκαλούν συμπεριφορές μίσους, όπως είναι ο **σεξουαλικός προσανατολισμός και η αναπηρία είναι πιο ασταθής**, με πολλές από τις χώρες μέλη να μην τα περιλαμβάνουν στις νομοθεσίες τους (FRA (20 10b: 13). Η περιθωριοποίηση τέτοιων ομάδων από την νομική προστασία δείχνει πως συχνά δεν λαμβάνονται καθόλου υπόψη στις συζητήσεις περί εγκλημάτων μίσους (Roulstone et al., 2011).
 - Π.χ. Η **Λιθουανία** άλλαξε τον Ποινικό Κώδικά της το 2009 έτσι ώστε, κάτω από τα εγκλήματα μίσους, να περιλαμβάνει εγκλήματα με κίνητρο την **ηλικία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την αναπηρία, την φυλή, την εθνικότητα, την γλώσσα, την κοινωνική υπόσταση, την θρησκεία και τις πεποιθήσεις**. (Chakraborti, 2010)
 - Αντιθέτως, η **Σλοβακία** που επίσης άλλαξε τον ποινικό κώδικά της το 2009 για να περιλαμβάνει εγκλήματα μίσους, συμπεριέλαβε σε αυτά μόνο τα εγκλήματα που γίνονται λόγω της **φυλής, του έθνους, της εθνικότητας, του χρώματος του δέρματος, της καταγωγής ή της θρησκείας τους** (ODIHR, 2010).

Εφαρμογή από τις Χώρες Μέλη

Η Εφαρμογή της Νομοθεσίας

Περεταίρω διαφορές δημιουργούνται και με την εφαρμογή της νομοθεσίας, διότι συχνά υπάρχει ένα χάσμα μεταξύ του τι μπορεί να απαγορεύεται από το νόμο και του τι τιμωρούν πραγματικά τα κράτη μέλη (Goodey, 2008).

- Μια καλή ένδειξη για το επίπεδο εφαρμογής είναι η **συλλογή στατιστικών στοιχείων**:
 - Το Λουξεμβούργο και η Πορτογαλία δεν συγκεντρώνουν καθόλου στατιστικά στοιχεία σχετικά με τα εγκλήματα μίσους (ODIHR, 2010).
 - Το 2009 μόνο 31 χώρες μέλη παρέδωσαν στατιστικά στοιχεία ενώ άλλες 16 δεν το έκαναν και ακόμα και αυτές που τα παρέδωσαν είχαν συχνά **ασυνέπειες ή ελλείψεις** (π.χ. οι Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία και Πολωνία δεν έδωσαν στατιστικά στοιχεία σχετικά με ομοφοβικά ή τρανσφοβικά περιστατικά) (ODIHR, 2010).
 - Οι Αυστρία, Τσεχία, Γερμανία, Ιταλία και Σουηδία έχουν μια ειδική κατηγορία **«αντισημιτικών»** στοιχείων την οποία δεν έχουν τα άλλα 22 έθνη. Μόνο η Αυστρία και η Σουηδία είχαν ειδική κατηγορία για εγκλήματα ενάντια στους **Μουσουλμάνους** και μόνο η Σουηδία είχε ξεχωριστή κατηγορία για τα εγκλήματα ενάντια στους **Ρομά**.
 - Η καταγραφή και κατηγοριοποίηση εγκλημάτων μίσους από τις τοπικές αρχές επίσης είναι πολλές φορές λανθασμένη και ανακριβής, πράγμα το οποίο οδηγεί σε μεγάλο **σκοτεινό αριθμό εγκλημάτων μίσους**. Π.χ. στην Ιταλία τα εγκλήματα μίσους που καταγράφονται από τις αρχές είναι 10 φορές λιγότερα από αυτά που καταγράφονται από τους διάφορους οργανισμούς που διεξάγουν έρευνες, ενώ στην Γερμανία η αστυνομία κατέγραψε πέντε φορές λιγότερες ρατσιστικές δολοφονίες από ότι κατέγραψαν οι έρευνες (cited in McClintock, 2005: 20).
 - Στην Ιταλία **μαζεύονται και εκδίδονται μόνο μέρος των στατιστικών στοιχείων** που σχετίζονται με τα εγκλήματα μίσους, γεγονός που οδηγεί σε μειωμένες υπηρεσίες για τα θύματα διότι οι αρχές θεωρούν πως το πρόβλημα δεν είναι αρκετά διαδεδομένο και σημαντικό έτσι ώστε να του αναθέσουν περαιτέρω χρηματικά κεφάλαια και αυτό με την σειρά του οδηγεί σε λιγότερο εντοπισμό και έτσι χαμηλότερους αριθμούς στα στατιστικά στοιχεία, δημιουργώντας ένα φαύλο κύκλο.
 - Σε χώρες όπου **αποφασίζουν τα θύματα** κατά πόσο να αναφέρουν κάποιο περιστατικό σαν έγκλημα μίσους (π.χ. ΗΒ) ο αριθμός είναι σημαντικά μεγαλύτερος από χώρες όπου **αποφασίζουν οι αρχές** κατά πόσο είναι έγκλημα μίσους ή όχι (π.χ. Αυστρία, Τσεχία, Γερμανία) (ACPO, 2005: 9).
 - **Οπότε**, οι μεγάλες διαφορές στα στατιστικά στοιχεία για τα εγκλήματα μίσους από χώρα σε χώρα δεν ωφείλονται κυρίως στην ύπαρξη περισσότερων εγκλημάτων τέτοιου τύπου σε κάποιες χώρες από άλλες (π.χ. ΗΒ το 2009 με 52,102 ενώ η Γερμανία 4583 και η Ισπανία 23) αλλά στις διαφορές στον εντοπισμό, την αναφορά και την καταγραφή τους. Με άλλα λόγια, στην εφαρμογή του νόμου.

Εφαρμογή από τις Χώρες Μέλη

Ρητορική Μίσους

Κύπρος

Η νομοθεσία που εφαρμόζει την απόφαση πλαίσιο της ΕΕ για την ρητορική μίσους **δεν δίνει ορισμό της ρητορικής μίσους**. Προβλέπει τα ακόλουθα: **Νόμος 134(I) του 2011**: ρητορική και συμπεριφορά που ενδέχεται να **διαταράξει τη δημόσια τάξη** είτε είναι απειλητική, καταχρηστική ή προσβλητική είναι ποινικό αδίκημα.

Νόμος 87 (I)/2015 (τροποποιεί τον Ποινικό Κώδικα): ρητορική μίσους ενάντια στον **σεξουαλικό προσανατολισμό ή την φυλετική ταυτότητα** κάποιου ατόμου αποτελεί ποινικό αδίκημα. Αυτή η νομοθεσία επεκτείνει τα όρια της Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας.

Ελλάδα

Νόμος 927/1797: είναι η κύρια νομοθεσία που στόχος της είναι η καταπολέμηση των ρατσιστικών διακρίσεων

Νόμος 4285/2014: τροποποίησε τον πιο πάνω νόμο για να εφαρμόσει την απόφαση-πλαίσιο της ΕΕ.

Ο νόμος ασχολείται με τη **δημόσια υποκίνηση βίας, μίσους ή διακρίσεων** κατά ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων **λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, της κοινωνικής υπόστασης, της εθνικής καταγωγής, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή της αναπηρίας** τους. Εάν αυτό αποτελεί κίνδυνο για τη δημόσια τάξη ή απειλή στη ζωή, την ελευθερία ή τη σωματική ακεραιότητα του εμπλεκόμενου προσώπου ή των προσώπων, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης από τρεις μήνες έως τρία χρόνια και με χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες έως είκοσι χιλιάδες ευρώ. Η λίστα των προστατευόμενων χαρακτηριστικών είναι από τις πιο εκτεταμένες στην ΕΕ, μαζί με αυτή της Λιθουανίας και της Ισπανίας.

Υπόθεση Πλωμαρίτη: Ο υποψήφιος βουλευτής της Χρυσής Αυγής πιάστηκε στην κάμερα του κ. Γεωργούση (που έφτιαχνε ένα ντοκυμαντέρ για το Αγγλικό Channel 4) να λέει πως θα άνοιγε τους φούρνους για τους μετανάστες για να τους κάνει σαπούνια, τα σαπούνια όμως δεν θα ήταν καν για τους ανθρώπους διότι θα τους προκαλούσαν αλλεργία. Το δικαστήριο τον βρήκε **ένοχο για ρητορική μίσους** και του έβαλε ποινή φυλάκισης ενός έτους με αναστολή, την οποία επιβεβαίωσε το εφετείο. Το δικαστήριο βρήκε πως παρόλο που οι φράσεις που είχε χρησιμοποιήσει ο κ. Πλωμαρίτης ήταν υπερβολές, έδειχναν **την πρόθεση του να υποκινήσει βία ενάντια στους μετανάστες, προκαλώντας αναστάτωση στην δημόσια τάξη και αναγκάζοντας έτσι τους υπόλοιπους να εγκαταλείψουν την Ελλάδα**.

Εφαρμογή από τις Χώρες Μέλη

Ρητορική Μίσους

Δανία

Ο Δανέζικος Ποινικός Κώδικας ποινικοποιεί εκφράσεις που «δημόσια ή με πρόθεση διάδοσης σε ευρύτερο κύκλο, απειλούν, προσβάλλουν ή υποβιβάζουν μια ομάδα ατόμων με βάση τη φυλή, το χρώμα του δέρματος, την εθνικότητα, την πίστη ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους.

Ιταλία

Νόμος 205/1993 ποινικοποιεί την **διάδοση ιδεών** που βασίζονται στη φυλετική ανωτερότητα ή στο φυλετικό ή εθνικό μίσος ή που υποκινούν τη διάπραξη πράξεων ή διαπράττουν πράξεις διακρίσεων για **φυλετικά, εθνικά ή θρησκευτικά κίνητρα**.

Ο νόμος τιμωρεί επίσης όσους «υποκινούν με οποιονδήποτε τρόπο ή διαπράττουν **βία ή πράξεις πρόκλησης βίας** για ρατσιστικά, εθνοτικά, εθνικά ή θρησκευτικά κίνητρα».

Αν και δεν υπάρχουν αυστηρά όρια που πρέπει να τηρηθούν, όπως π.χ. η δημόσια τάξη, (στην περίπτωση της Κύπρου) η Ιταλία περιορίζεται στα προστατευόμενα χαρακτηριστικά της εθνότητας και της θρησκείας, όπως προβλέπεται από την νομοθεσία της ΕΕ.

Λιθουανία

Ο **Ποινικός Κώδικας (Άρθρο 170)** ποινικοποιεί τον χειρισμό ή την διανομή υλικού και έκφρασης, που **υποκινεί μίσος, βία, διακρίσεις ή περιφρόνηση** για άτομο ή άτομα που ανήκουν σε ομάδα που ορίζεται από **το φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τη φυλή, την εθνικότητα, την γλώσσα, την καταγωγή, την κοινωνική θέση, την θρησκεία ή τις πεποιθήσεις**.

Αυτός ο ορισμός είναι **ιδιαίτερα ευρύς** και περιλαμβάνει λόγους όπως το φύλο και τις πεποιθήσεις, οι οποίες δεν συνδέονται απαραίτητα με τη θρησκεία. Θέτει επίσης **χαμηλά όρια**, περιλαμβάνοντας εκφράσεις διακρίσεων μέσα στον ορισμό της απαγορευμένης έκφρασης. Το άρθρο καθιστά ακόμα και τη γελοιοποίηση μέσω έκφρασης αξιόποινη πράξη. Τιμωρεί επίσης την **δημόσια υποκίνηση βίας εναντίον ατόμου ή ατόμων μιας συγκεκριμένης ομάδας**.

Κώδικας Συμπεριφοράς Για Την Καταπολέμηση Της Παράνομης Ρητορικής Του Μίσους Στο Διαδίκτυο

- Τον Μάιο του 2016 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συμφώνησε με το Facebook τη Microsoft το Twitter και το YouTube να θεσπίσουν ένα Κώδικα Συμπεριφοράς Για Την Καταπολέμηση Της Παράνομης Ρητορικής Του Μίσους Στο Διαδίκτυο.
- Το 2018 ξεκίνησαν επίσης να λαμβάνουν μέρος στον Κώδικα οι ιστοσελίδες Instagram, Snapchat και Dailymotion. Το Jeuxvideo.com ξεκίνησε την συμμετοχή του τον Ιανουάριο του 2019, το TikTok το 2020, το LinkedIn το 2021 και το Rakuten Viber και Twitch το 2022.
- Οι εταιρίες αυτές, τα κράτη μέλη και η ΕΕ δεσμεύονται με βάση τον Κώδικα να καταπολεμήσουν την παράνομη ρητορική του μίσους στο διαδίκτυο, έτσι όπως ορίζεται από την απόφαση-πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ και περιλαμβάνει «**κάθε πράξη δημόσιας υποκίνησης βίας ή μίσους** που στρέφεται κατά ομάδας προσώπων ή μέλους ομάδας που προσδιορίζεται βάσει **της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών ή της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής**».
- Με βάση τον Κώδικα, οι εταιρίες που συμμετέχουν αναλαμβάνουν μεταξύ άλλων:
 - Να **εκπαιδεύουν και να ευαισθητοποιούν τους χρήστες** τους ως προς την σωστή χρήση της πλατφόρμας τους, αλλά και να θεσπίσουν **ξεκάθαρους κανόνες ή κατευθυντήριες γραμμές** για το τι επιτρέπεται και τι όχι, στους οποίους να ξεκαθαρίζουν πως απαγορεύεται η υποκίνηση βίας ή μίσους.
 - Να **«ενθαρρύνουν την εκτεταμένη υποβολή κοινοποιήσεων και επισήμανση περιεχομένου** που υποκινεί βία ή προωθεί πράξεις μίσους.
 - Να καθιερώσουν **σαφείς και αποτελεσματικές διαδικασίες για να ελέγχουν τις ειδοποιήσεις** που λαμβάνουν σχετικά με περιστατικά παράνομης ρητορικής του μίσους στις υπηρεσίες τους, ώστε να μπορούν να αφαιρούν το σχετικό περιεχόμενο ή να διακόπτουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε αυτό.
 - Να **επιμορφώνουν τακτικά το προσωπικό** τους σχετικά με «τις τρέχουσες κοινωνικές εξελίξεις και να ανταλλάσσουν απόψεις σχετικά με τις δυνατότητες περαιτέρω βελτίωσης».
- Να σημειωθεί πως, από την άλλη, οι συμμετέχοντες στον κώδικα «**τονίζουν, ...την ανάγκη προστασίας του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης.**»

Κώδικας Συμπεριφοράς Για Την Καταπολέμηση Της Παράνομης Ρητορικής Του Μίσους Στο Διαδίκτυο

Εφαρμογή και αξιολόγηση

Η εφαρμογή του Κώδικα Δεοντολογίας αξιολογείται μέσω μιας τακτικής άσκησης παρακολούθησης που έχει συσταθεί σε συνεργασία με ένα δίκτυο οργανισμών που βρίσκονται σε διάφορες χώρες της ΕΕ. Χρησιμοποιεί μια κοινά αποδεκτή μεθοδολογία, με την οποία συγκεκριμένοι οργανισμοί ελέγχουν πώς οι εταιρείες πληροφορικής εφαρμόζουν τις δεσμεύσεις του Κώδικα.

Αποτελέσματα

- Ο Κώδικας συνέβαλε στην **επίτευξη μεγάλης προόδου σε σύντομο χρονικό διάστημα**, ιδίως όσον αφορά την ταχεία αναθεώρηση και την αφαίρεση του περιεχομένου ρητορικής μίσους.
 - Το 2016 καταργήθηκε 28% του περιεχομένου, έναντι 72% το 2019.
 - Το 2016 εξετάστηκαν 40% των ανακοινώσεων εντός 24 ωρών, ενώ το 2019 89 %.
- Έχει **αυξήσει την εμπιστοσύνη και τη συνεργασία** μεταξύ εταιρειών πληροφορικής, οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και αρχών των κρατών μελών με τη μορφή μιας δομημένης διαδικασίας αμοιβαίας μάθησης και ανταλλαγής γνώσεων.
- Οι πλατφόρμες έχουν **αυξήσει σημαντικά τον αριθμό των εργαζομένων που παρακολουθούν και εξετάζουν το περιεχόμενο**.
 - Το Facebook αναφέρει ότι έχει ένα παγκόσμιο δίκτυο περίπου 15.000 ατόμων που εργάζονται σε όλους τους τύπους ελέγχου περιεχομένου.
 - Στο Google και το YouTube υπάρχουν περισσότερα από 10.000 άτομα που εργάζονται για την αντιμετώπιση περιεχομένου που ενδέχεται να παραβιάζει τις πολιτικές της εταιρείας.
- Οι εταιρείες πληροφορικής πραγματοποιούν **τακτικές εκπαιδεύσεις και παρέχουν καθοδήγηση και υποστήριξη στις ομάδες αναθεωρητών του περιεχομένου τους**, τα οποία συμπεριλαμβάνουν τις ιδιαιτερότητες του περιεχομένου ρητορικής μίσους.
 - Η Dailymotion πραγματοποιεί εκπαιδεύσεις δύο φορές την εβδομάδα σε υλικό μίσους για το προσωπικό της.
 - Το Facebook έχει δημιουργήσει ένα φόρουμ για την πολιτική προϊόντων που συγκεντρώνει όλους τους ειδικούς του σε όλο τον κόσμο κάθε δύο εβδομάδες, για να συζητήσει πιθανές αλλαγές στα πρότυπα της κοινότητας και να καταγράψει νέα θέματα, τάσεις και εξελίξεις. Τα πρακτικά αυτών των συνεδριάσεων είναι δημόσια διαθέσιμα.

Οδηγία 2012/29/ΕΕ για την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας

Άρθρο 1

Στόχος της παρούσας οδηγίας είναι να εξασφαλίσει ότι τα θύματα της εγκληματικότητας τυγχάνουν της δέουσας πληροφόρησης, υποστήριξης και προστασίας και είναι ικανά να συμμετέχουν στην ποινική διαδικασία.

Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα θύματα να αναγνωρίζονται και να αντιμετωπίζονται με σεβασμό, ευαισθησία, εξατομικευμένη, επαγγελματική και χωρίς διακρίσεις προσέγγιση, σε κάθε επαφή με τις υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων ή τις υπηρεσίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης ή μια αρμόδια αρχή, που ενεργούν στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας. Τα δικαιώματα που θεσπίζονται στην παρούσα οδηγία ισχύουν για όλα τα θύματα χωρίς διακρίσεις, ασχέτως του καθεστώτος διαμονής τους.

Άρθρο 22: ατομική αξιολόγηση των θυμάτων για τον προσδιορισμό ειδικών αναγκών προστασίας

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να διενεργείται εγκαίρως ατομική αξιολόγηση των θυμάτων, σύμφωνα με τις εθνικές διαδικασίες, για τον προσδιορισμό ειδικών αναγκών προστασίας και για να αποφασίζεται αν και σε ποιο βαθμό τα θύματα θα μπορούσαν να επωφεληθούν από ειδικά μέτρα κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας... λόγω ιδιαίτερου κινδύνου να υποστούν δευτερογενή και επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση, εκφοβισμό και αντεκδίκηση.
2. Στην ατομική αξιολόγηση λαμβάνονται κυρίως υπόψη:
 - α) τα προσωπικά χαρακτηριστικά του θύματος, β) το είδος ή η φύση του εγκλήματος και γ) οι περιστάσεις του εγκλήματος.
3. Στο πλαίσιο της ατομικής αξιολόγησης τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στα θύματα που υπέστησαν σημαντική βλάβη λόγω της σοβαρότητας του εγκλήματος, **στα θύματα εγκλήματος που οφείλεται σε προκαταλήψεις ή διακρίσεις, που θα μπορούσε, ιδίως, να σχετίζεται με τα προσωπικά χαρακτηριστικά τους**, και στα θύματα τα οποία είναι ιδιαίτερα ευάλωτα λόγω της σχέσης τους με τον δράστη ή της εξάρτησής τους από αυτόν, ιδίως τα θύματα τρομοκρατίας, οργανωμένου εγκλήματος, εμπορίας ανθρώπων, βίας λόγω φύλου, βίας στο πλαίσιο στενής σχέσης, σεξουαλικής βίας ή εκμετάλλευσης ή **εγκλήματος μίσους** και στα θύματα με αναπηρίες.

Η οδηγία είναι για τα δικαιώματα και την προστασία όλων των θυμάτων εγκληματικότητας αλλά αναφέρεται συγκεκριμένα στα θύματα εγκλημάτων προκαταλήψεων και μίσους, στο άρθρο 22(3). Το άρθρο προνοεί πως συγκεκριμένα θύματα, περιλαμβανομένων των θυμάτων εγκλημάτων μίσους, πρέπει να λαμβάνουν ιδιαίτερη προσοχή και προστασία κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, μετά από προσδιορισμό των ειδικών αναγκών τους μέσω προσωπικής αξιολόγησης.

Η Οδηγία (ΕΕ) 2018/1808

Η οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων απαιτεί από τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι οι πλατφόρμες διαμοιρασμού βίντεο λαμβάνουν αποτελεσματικά μέτρα **κατά της διάδοσης περιεχομένου που παραβαίνει την απόφαση-πλαίσιο και της ρητορικής μίσους** για οποιονδήποτε από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 21 του Χάρτη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της ΕΕ.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1950)

Το δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης και η απαγόρευση κατάχρησης δικαιωμάτων είναι νομοθετικά μέτρα που επίσης σχετίζονται με την ρητορική μίσους.

Άρθρο 10:

1. Όλοι έχουν το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης, που περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης, την ελευθερία λήψεως και μεταδόσεων πληροφοριών και ιδεών, χωρίς επεμβάσεις από τις δημόσιες αρχές και ασχέτως συνόρων.
 2. Η εξάσκηση των ελευθεριών αυτών υπόκεινται σε προϋποθέσεις, περιορισμούς ή κυρώσεις που είναι αναγκαίες για το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, της εδαφικής ακεραιότητας ή της δημόσιας ασφάλειας, για την πρόληψη εγκληματικότητας, για την προστασία της υγείας ή ηθικής, για την προστασία της φήμης ή των δικαιωμάτων άλλων, για την αποτροπή της αποκάλυψης πληροφοριών που λαμβάνονται εμπιστευτικά ή για τη διατήρηση της εξουσίας και της αμεροληψίας του δικαστικού σώματος.
- **Handyside v UK (1976):** Το δικαίωμα για ελευθερία της έκφρασης «προστατεύει όχι μόνο “πληροφορίες” ή “ιδέες” που γίνονται ευμενώς δεκτές ή θεωρούνται αβλαβείς ή αδιάφορες, αλλά και όλες εκείνες που θίγουν, σκανδαλίζουν ή ενοχλούν το κράτος ή ένα τμήμα του πληθυσμού», διότι αυτό απαιτείται από τις αρχές του πλουραλισμού, της ανεκτικότητας και του «ανοικτού μυαλού» που είναι αναγκαία χαρακτηριστικά μιας δημοκρατικής κοινωνίας.
 - **ΟΜΩΣ: Erbakan v Turkey (2006):** μπορεί να θεωρηθεί απαραίτητο, σε ορισμένες περιπτώσεις, κάποιες δημοκρατικές κοινωνίες να επιβάλουν κυρώσεις ή ακόμη και να απαγορεύσουν όλες τις μορφές έκφρασης που διαδίδουν, υποκινούν, προωθούν ή δικαιολογούν μίσος που βασίζεται στη μισαλλοδοξία..., υπό τον όρο βέβαια ότι οι περιορισμοί που επιβάλλονται είναι ανάλογοι προς τον επιδιωκόμενο θεμιτό σκοπό.

Άρθρο 17:

Απαγόρευση κατάχρησης δικαιωμάτων: Τίποτα σε αυτή τη Σύμβαση δεν επιτρέπει σε κανένα κράτος, ομάδα ή άτομο να συμμετάσχει σε δραστηριότητες ή πράξεις που αποσκοπούν στην καταστροφή οποιουδήποτε δικαιώματος ή ελευθερίας σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι προβλέπεται στη Σύμβαση.

Νομολογία από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Άρθρο 10

Féret v. Belgium (2009)

App. no. 15615/07, (ECHR, 16 July 2009)

Ο ενάγοντας ήταν ο πρόεδρος του πολιτικού κόμματος “Front National” στο Βέλγιο, ως επίσης και ο αρχισυντάκτης του περιοδικού του κόμματος και ο ιδιοκτήτης της ιστοσελίδας του. Κατά την διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας του κόμματος κυκλοφόρησαν φυλλάδια με σχόλια όπως «Stop the Islamisation of Belgium» (Σταματήστε τον Ισλαμισμό του Βελγίου) και «Save our people from the risk posed by Islam the conqueror» (Σώστε τον λαό μας από τον κίνδυνο που θέτει το Ισλάμ ο κατακτητής). Καταδικάστηκε για **δημόσια υποκίνηση διακρίσεων ή μίσους**, απόφαση την οποία εφεσίβαλε.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο:

- βρήκε πως οι ποινικές διαδικασίες δεν ήταν ενάντια στο Άρθρο 10 της Σύμβασης διότι ήταν δικαιολογημένες κάτω από το Άρθρο 10(2) και συγκεκριμένα από τον περιορισμό για την **προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων και την διασφάλιση της δημόσιας τάξης**.
- τόνισε πως οι πολιτικοί έχουν ιδιαίτερο καθήκον να προάγουν τη δημοκρατία και τις αρχές της και επέστησε την προσοχή στον **αντίκτυπο της επίμαχης έκφρασης στην κοινωνική συνοχή και τη δημόσια τάξη**.
- πρόσθεσε πως τέτοιες προσβολές, γελοιοποίηση ή δυσφήμιση που στοχεύουν συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες ή υποκίνηση διακρίσεων, αρκούν ώστε οι αρχές να δώσουν **προτεραιότητα στην καταπολέμηση της ρητορικής μίσους** όταν έρχεται αντιμέτωπη με την ανεύθυνη χρήση της ελευθερίας της έκφρασης που υπονόμει την αξιοπρέπεια ή ακόμα και την ασφάλειά των ομάδων αυτών.
- Επισήμανε πως η φύση των σχολίων αυτών ήταν πιθανό να προκαλέσει αισθήματα δυσπιστίας, απόρριψης ή μίσους προς τους ξένους, ιδίως ανάμεσα στα λιγότερο ενημερωμένα μέλη του κοινού.

Νομολογία από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Άρθρο 10

Le Pen v. France (2010)

App. no. 187788/09 (ECHR, 20 April 2010)

Ο Le Pen ήταν ο πρόεδρος του κόμματος National Front στην Γαλλία. Σε συνέντευξή του στην εφημερίδα Le Monde το 2005 είπε πως “the day there are no longer 5 million but 25 million Muslims in France, they will be in charge” (την μέρα που θα υπάρχουν 25 εκτομμύρια Μουσουλμάνοι στην Γαλλία, και όχι 5, θα γίνουν επικεφαλής της χώρας) και σε άλλη συνέντευξή του το 2008 στην εφημερίδα Rivarol είπε “When I tell people that when we have 25 million Muslims in France we French will have to watch our step, they often reply: ‘But Mr Le Pen, that is already the case now!’ – and they are right.” (όταν αναφέρω πως όταν έχουμε 25 εκατομμύρια μουσουλμάνους στην Γαλλία, εμείς οι Γάλλοι θα πρέπει να προσέχουμε, μου απαντούν πως αυτό ήδη ισχύει, και έχουν δίκαιο).

- Το δικαστήριο του επέβαλε πρόστιμο και για τα δύο σχόλια, το οποίο εφεσίβαλε.
- Το Εφετείο έκρινε ότι τα σχόλια υποδήλωναν ότι η ασφάλεια του γαλλικού λαού εξαρτώταν από την απόρριψη της μουσουλμανικής κοινότητας και ότι η ελευθερία έκφρασης του ενάγοντα δεν δικαιολογούσε δηλώσεις που αποτελούσαν υποκίνηση διακρίσεων, μίσους ή βίας ενάντια μιας ομάδας ανθρώπων.

Το Ευρωπαϊκό δικαστήριο:

- έκρινε πως δεν υπήρχε παραβίαση του δικαιώματος του ενάγοντα για ελεύθερη έκφραση κάτω από το Άρθρο 10 της Σύμβασης, υπογραμμίζοντας πως παρόλο που η ελεύθερη έκφραση των πολιτικών είναι πολύ σημαντική, επίσης σημαντική και αναγκαία είναι η προστασία των δικαιωμάτων των άλλων και η καταπολέμηση των διακρίσεων.

Νομολογία από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Άρθρο 10

Vejdeland and Others v. Sweden (2012)

Οι ενάγοντες είχαν καταδικαστεί για την διανομή περίπου 100 φυλλαδίων σε μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που ήταν προσβλητικά για ομοφυλόφιλα άτομα. Τα φυλλάδια, μεταξύ άλλων, υποστήριζαν πως:

- η ομοφυλοφιλία έχει ηθικά καταστροφικά αποτελέσματα για την κοινωνία
- τα οροθετικά άτομα και τα άτομα με AIDS εμφανίστηκαν ταυτόχρονα με τους ομοφυλόφιλους και ο ανήθικος τρόπος ζωής των ομοφυλόφιλων είναι ο κύριος λόγος που έχουν διαδοθεί σε τόσο μεγάλο βαθμό
- οι ομοφυλοφιλικές οργανώσεις προσπαθούν να υποτιμήσουν την παιδεραστία.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο:

- βρήκε πως **δεν υπήρχε παραβίαση του Άρθρου 10** της Σύμβασης διότι τα σχόλια αυτά ήταν σοβαροί και επιζήμιοι ισχυρισμοί και **ο περιορισμός της ελεύθερης έκφρασης σε αυτή την περίπτωση ήταν αναγκαίος για την προστασία των δικαιωμάτων των άλλων.**
- Αξιοσημείωτο πως το δικαστήριο ξεκαθάρισε πως τα σχόλια για να απαγορεύονται **δεν ήταν ανάγκη να υποκινούσαν άμεσα βίαιες πράξεις**, όπως απαιτεί η Απόφαση πλαίσιο για τον ρατσισμό και την ξενοφοβία, διότι οι προσβολές, η γελοιοποίηση ή η συκοφαντία που βρίσκονται στην ομιλία **μπορεί να είναι από μόνες τους πολύ επιβλαβείς**. Οπότε, το δικαστήριο έθεσε **χαμηλότερα όρια από ότι επιβάλλει η απόφαση πλαίσιο.**
- Το Δικαστήριο χρησιμοποίησε την υπόθεση αυτή σαν ευκαιρία να **κλείσει τα κενά που αφήνει η νομοθεσία** για την ρητορική και τα εγκλήματα μίσους, η οποία περιορίζεται στην φυλή, την εθνικότητα και την θρησκεία, υπογραμμίζοντας **πως οι διακρίσεις που βασίζονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό είναι εξίσου σοβαρές.**

Νομολογία από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Άρθρο 10

Balsytė-Lideikienė v. Lithuania (2009)

App. no. 72596/01 (ECHR, 4 November 2009)

Η ενάγοντας ήταν η ιδρυτής και ιδιοκτήτης μιας εταιρείας που εξέδωσε ένα Λιθουανικό Ημερολόγιο για το 2000. Το ημερολόγιο περιλάμβανε διάφορα σχόλια, περιλαμβανομένου του ότι «Η κατοχική εξουσία της Σοβιετικής Ένωσης, με τη βοήθεια των κομμουνιστών συνεργατών της, ιδίως των Εβραίων, επί μισό αιώνα διεξήγαγε άγρια γενοκτονία και αποικισμό του Λιθουανικού έθνους». Για τα σχόλια αυτά έλαβε επίσημη προειδοποίηση, την οποία εφεσίβαλε, ισχυριζόμενη ότι τα δικαιώματά της για ελευθερία της έκφρασης κάτω από το Άρθρο 10 της Σύμβασης είχαν παραβιαστεί.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο:

- Βρήκε πως τα σχόλια υποκινούσαν μίσος ενάντια σε άτομα Πολωνικής και Εβραϊκής καταγωγής τα οποία μπορούσε να εξελίσσονταν σε σοβαρά προβλήματα για τις Λιθουανικές αρχές. Το δικαστήριο δεν βρήκε παράβαση του Άρθρου 10 και έδωσε διακριτική ευχέρεια στο τοπικό δικαστήριο για να αποφασίσει πως να χειριστεί την υπόθεση.

Νομολογία από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Άρθρο 17

M'Bala M'Bala v. France (2015)

App. no. 72596/01 (ECHR, 4 November 2009)

Γάλλος κωμικός κάλεσε στην παράστασή του ένα αρνητή ακαδημαϊκό, ο οποίος δεν αποδέχεται την ύπαρξη θαλάμων αερίων στα στρατόπεδα συγκεντρώσεων. Κάλεσε επίσης έναν ηθοποιό που φορούσε πιτζάμες όπως αυτές που φορούσαν οι Εβραίοι απελαθέντες, οι οποίες είχαν ένα κίτρινο αστέρι με τη λέξη «Εβραίος», ο οποίος απένειμε στον ακαδημαϊκό ένα «βραβείο για επικινδυνότητα και αυθάδεια».

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο:

- έκρινε πως η η απεικόνιση του Εβραίου απελαθέντα έγινε με εξευτελιστικό τρόπο και, δεδομένης της θέσης του ακαδημαϊκού καλεσμένου, αυτή η έκφραση ισοδυναμούσε με μίσος, αντισημιτισμό και παραβίαση των βασικών αξιών της Σύμβασης.
- βρήκε πως η όλη πράξη ήταν **μια κραυγαλέα επίδειξη μίσους και αντισημιτισμού μεταμφιεσμένη σε καλλιτεχνική παραγωγή** και ήταν **τόσο επικίνδυνη όσο μια πλήρης και άμεση επίθεση**, οπότε έπρεπε να τεθεί σε ισχύ το Άρθρο 17, διότι η παραβίαση στην υπόθεση δεν ενέπιπτε απλά κάτω από τις εξαιρέσεις του Άρθρου 10 για περιορισμό της ελεύθερης έκφρασης αλλά ήταν πιο σοβαρή.

Νομολογία από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Άρθρο 17

Norwood v. The United Kingdom (2004)

App. no. 23131/03 (ECHR, 16 November 2004)

Ο ενάγοντας ήταν περιφερειακός διοργανωτής του Βρετανικού Εθνικού Κόμματος (ακροδεξιό πολιτικό κόμμα). Έβαλε στο παράθυρο του διαμερισμάτος του μια μεγάλη αφίσα με φωτογραφία των Δίδυμων Πύργων στις φλόγες, που έγραφε από κάτω "Το Ισλάμ έξω από τη Βρετανία - Προστατέψτε τον Βρετανικό Λαό" και δίπλα το σύμβολο της ημισελήνου μέσα σε απαγορευτική πινακίδα.

Το δικαστήριο επέλεξε να εφαρμόσει το Άρθρο 17 αντί το Άρθρο 10:

- Έκρινε πως οι πράξεις αυτές αποτελούσαν μια **γενική, σφοδρή επίθεση εναντίον μιας θρησκευτικής ομάδας**, την οποία σύνδεσαν στο σύνολό της με μια σοβαρή τρομοκρατική ενέργεια. Οπότε, οι πράξεις αυτές είναι **ασυμβίβαστες με τις αξίες που διακηρύσσονται και εγγυώνται από τη Σύμβαση**, ιδίως την ανεκτικότητα, την κοινωνική ειρήνη και την αποφυγή διακρίσεων. Ως αποτέλεσμα αυτής της εκτίμησης των πράξεων και των καταστροφικών αποτελεσμάτων που συνεπάγονται, το δικαστήριο έκρινε ότι η αίτηση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Άρθρου 10 αλλά του Άρθρου 17.

Νομολογία από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Άρθρο 17

Soulas and Others v. France

App. no. 15948/03 (ECHR, 10 July 2008)

Οι ενάγοντες ήταν συγγραφείς που έγραψαν ένα βιβλίο που εξέταζε υποτιθέμενες ασυμφωνίες μεταξύ του ευρωπαϊκού και του ισλαμικού πολιτισμού. Το βιβλίο περιλάμβανε δηλώσεις όπως «μόνο αν ξεσπάσει ένας εθνοτικός εμφύλιος πόλεμος μπορεί να βρεθεί η λύση».

Καταδικάστηκαν από το Γαλλικό δικαστήριο για **υποκίνηση προπαγάνδας μίσους**, απόφαση την οποία εφεσίβαλαν και ισχυρίστηκαν πως υπήρχε παραβίαση των δικαιωμάτων τους για ελεύθερη έκφραση κάτω από το Άρθρο 10 της Σύμβασης.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο:

- Έκρινε πως οι δηλώσεις στο βιβλίο **είχαν την δυνατότητα να υποκινήσουν βία και επιθετικότητα** ενάντια στην στοχευόμενη ομάδα, δηλαδή τους Ισλαμιστές. Οπότε, βρήκε πως δεν υπήρχε παραβίαση του Άρθρου 10. Βρήκε όμως επίσης πως η **σοβαρότητα των πράξεων** των συγγραφέων δεν ήταν αρκετά μεγάλη έτσι ώστε να πληροί τα κριτήρια κάτω από το Άρθρο 17.

Ανάγκη για εξέλιξη

Γιατί υπάρχει ανάγκη για καλύτερη αντιμετώπιση της ρητορικής και των εγκλημάτων μίσους

- Η ρητορική μίσους και τα εγκλήματα μίσους είναι συχνά **περισσότερο επιζήμια στα θύματά τους από άλλα εγκλήματα** διότι θίγουν μια πτυχή της ταυτότητας τους η οποία είναι αμετάβλητη ή θεμελιώδης για την αίσθηση που έχουν για τον εαυτό τους και οποιαδήποτε επίθεση της είναι επίθεση ενάντια αξιοπρέπεια τους. Σαν αποτέλεσμα, τέτοιες επιθέσεις **περιορίζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες των θυμάτων**.
- Ταυτόχρονα, τα εγκλήματα αυτά **θίγουν την ομαδική ταυτότητα των θυμάτων** τους, προκαλώντας τους **γενικό φόβο και ανασφάλεια**, κάνοντάς τα πολύ επιβλαβή για την κοινωνία γενικότερα. Κατ'επέκταση, το μίσος **υπονομεύει τα ίδια τα θεμέλια της κοινωνίας**, διότι αποδυναμώνει την αμοιβαία κατανόηση και τον σεβασμό της πολυμορφίας επί των οποίων οικοδομούνται πλουραλιστικές και δημοκρατικές κοινωνίες.
- Τις τελευταίες δεκαετίες έχει σημειωθεί **σημαντική και απότομη αύξηση της ρητορικής και των εγκλημάτων μίσους στην Ευρώπη**.
- Η **αύξηση της χρήσης του διαδικτύου** και των **μέσων κοινωνικής δικτύωσης** έχει βοηθήσει σημαντικά στην αύξηση αυτή. Το διαδίκτυο βοηθά τους δράστες διότι:
 - Τους δίνει **ανωνυμία** πίσω από την οποία μπορούν να κρυφτούν και να σκορπίζουν το μίσος τους ανενόχλητοι
 - Τους επιτρέπει να αποφεύγουν την άμεση αντιμετώπιση του κακού που προκαλούν στο θύμα τους και έτσι να **μειώνεται η ενσυναίσθηση** τους.
 - Όταν πρόκειται για νεαρούς (ανήλικους) δράστες, η πιθανή έλλειψη επίβλεψης πιθανό να οδηγήει στην **άρση αναστολών στη συμπεριφορά τους**.
- Η **πανδημία COVID-19** ενίσχυσε σε γενικές γραμμές τα αισθήματα ανασφάλειας, απομόνωσης και φόβου στην κοινωνία, δημιουργώντας ένα κλίμα το οποίο προωθεί την ρητορική μίσους.
- Παγκόσμιο ρατσιστικό κλίμα (π.χ. Μπόρις Τζόνσον, Ντόναλντ Τράμπ)

Μετατροπές στο νομοθετικό πλαίσιο

Απόφαση-πλαίσιο για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (Απόφαση Πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ)

- Δεδομένου ότι υπάρχουν ποινικές κυρώσεις, **τα όρια για να θεωρηθεί η ρητορική μίσους ποινικό αδίκημα, είναι ψηλά. Δηλαδή: (1)** πρέπει να γίνεται δημόσια, **(2)** πρέπει να υπάρχει υποκίνηση βίας ή μίσους **(3)** πρέπει να είναι ενάντια συγκεκριμένου χαρακτηριστικού (φυλή, χρώμα, γενεαλογική καταβολή, θρησκεία, πίστη, εθνική ή εθνοτική καταγωγή). Τα όρια αυτά είναι πολύ στενότερα από αυτά που καθορίζει η νομοθεσία του ΟΗΕ, κυρίως διότι χειρίζονται το θέμα μόνο μέσω του ποινικού συστήματος, σε αντίθεση με τον ΟΗΕ που έχει καθιερώσει **διάφορα μέτρα εργαλεία για τον χειρισμό του θέματος**, π.χ. Επαρχιακό Δίκαιο
- Η νομοθεσία έχει πολύ **διαφορετική εφαρμογή από τις χώρες** μέλη λόγω της υιοθέτησης διαφορετικών ορισμών της ρητορικής μίσους από την κάθε μία, τα διαφορετικά όρια που θέτουν στο δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης και τους περιορισμούς του.
 - Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αναγνώρισε αυτή την πραγματικότητα και ζήτησε **ψήφισμα για τη θέσπιση κοινού νομικού ορισμού της ρητορικής μίσους στην ΕΕ**. Το ψήφισμα ανέφερε ότι το κοινοβούλιο: «Καλεί την Επιτροπή να εξετάσει τη σκοπιμότητα θέσπισης κοινού νομικού ορισμού της ρητορικής μίσους στην ΕΕ».
- Η **λίστα με τα χαρακτηριστικά ενάντια στα οποία μπορεί να διεξαχθεί ρητορική ή έγκλημα μίσους πρέπει να επεκταθεί** για να αντικατοπτρίζει την σημερινή πραγματικότητα. Π.χ. Χαρακτηριστικά όπως ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα γένους δεν πρέπει να αγνοούνται από την νομοθεσία. Το δικαστήριο στην υπόθεση **Vejdeland** κάλυψε ως ένα σημείο το κενό αλλά καλή θα ήταν και η νομοθετική επικύρωση, όπως επίσης και η επέκταση σε άλλα χαρακτηριστικά.

Μετατροπές στο νομοθετικό πλαίσιο

Άρθρο 83 της ΣΛΕΕ

Το Άρθρο 83 της ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 31 της ΣΕΕ):

- Ορίζει κάποιους τομείς εγκλημάτων για τους οποίους η ΕΕ μπορεί να θεσπίσει **ελάχιστους κανόνες για τον ορισμό των εγκλημάτων τους και τις κυρώσεις τους**. Το κριτήριο της συμπερίληψής τους στο άρθρο αυτό προδιαγράφει πως πρέπει να είναι «**ιδιαίτερως σοβαρής εγκληματικότητας** με διασυνοριακή διάσταση, η οποία απορρέει ιδίως από τη φύση ή τις επιπτώσεις των αδικημάτων αυτών ή λόγω ειδικής ανάγκης να καταπολεμούνται σε κοινή βάση».
- Η λίστα τομέων εγκλημάτων είναι εξαντλητική και περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την τρομοκρατία, την εμπορία ανθρώπων και γενετήσια εκμετάλλευση γυναικών και παιδιών, την παράνομη εμπορία ναρκωτικών κ.α.
- **Δεν περιλαμβάνει όμως τη ρητορική και τα εγκλήματα μίσους.**
- Προϋποθέτει όμως πως ανάλογα με την εξέλιξη της εγκληματικότητας, το Συμβούλιο μπορεί να εκδίδει αποφάσεις που προσδιορίζουν και άλλους τομείς εγκληματικότητας, οι οποίοι πληρούν τα κριτήρια της παρούσας παραγράφου.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (9 Δεκεμβρίου 2021) παρουσίασε Πρωτοβουλία στο Συμβούλιο:

- Ζητούσε την επέκταση του καταλόγου των τομέων εγκληματικότητας στο Άρθρο 83 (ΣΛΕΕ) ώστε **να περιλαμβάνει τη ρητορική μίσους και τα εγκλήματα μίσους**, διότι το μίσος δεν έχει καμία θέση στην ΕΕ και πρέπει να καταπολεμηθεί με όλα τα διαθέσιμα μέσα, μεταξύ άλλων, του ποινικού δικαίου. Οπότε, ήθελε συγκεκριμένα, την έκδοση σχετικής απόφασης από το Συμβούλιο (όπως προβλέπει το Άρθρο 83) για την συμπερίληψη των αδικημάτων αυτών στην λίστα, σαν ένα πρώτο βήμα.
- Σαν δεύτερο στάδιο, εισηγήθηκε τη **δημιουργία νομικής βάσης που απαιτείται για τη θέσπιση κοινού νομικού πλαισίου για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και των εγκλημάτων μίσους σε ολόκληρη την ΕΕ** (δηλαδή μια κοινή προσέγγιση στον ορισμό και την αντιμετώπιση τέτοιων εγκλημάτων).
- Μια τέτοια μελλοντική νομοθεσία, υποστήριζε, θα **συμπληρώσει την ισχύουσα νομοθεσία** της ΕΕ (απόφαση πλαίσιο 2008).
- **ΟΜΩΣ**, Η πρωτοβουλία αυτή της Επιτροπής συνάντησε αντίσταση από διάφορα κράτη μέλη και έτσι **έμεινε στάσιμη**.

Μετατροπές στο νομοθετικό πλαίσιο

Ψήφισμα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου προς το Συμβούλιο (18^η Ιανουαρίου 2024)

- Υιοθετήθηκε με 397 ψήφους υπέρ, 121 εναντίον και 26 απουσίες.
- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζητά από το Συμβούλιο να υιοθετήσει απόφαση που **συμπεριλαμβάνει την ρητορική και τα εγκλήματα μίσους στη λίστα εγκλημάτων κάτω από το Άρθρο 83 (ΣΛΕΕ)**.
- Οι Ευρωβουλευτές υποστήριξαν πως πρέπει να διασφαλιστεί μια **κοινή καθολική προστασία για όλους**, με ιδιαίτερη έμφαση στα στοχευμένα άτομα και στις ευάλωτες ομάδες και κοινότητες.
- Υπογραμμίζουν πως **τέτοια εγκλήματα στην ΕΕ συνεχώς αυξάνονται** και πως **η πρωτοβουλία της Επιτροπής έχει μείνει στάσιμη** για τα τελευταία δύο χρόνια και εισηγούνται να πραγματοποιηθεί το **“passerelle clauses”** (προϋποθέτει πως η νομοθετική αλλαγή μπορεί να θεσπιστεί με απλή πλειοψηφία αντί ομοφωνία).
- Παρατηρούν πως οι ποινικοί νόμοι των κρατών μελών αντιμετωπίζουν τη ρητορική μίσους και τα εγκλήματα μίσους με διαφορετικούς τρόπους, ενώ οι κανόνες σε επίπεδο ΕΕ ισχύουν μόνο όταν τέτοια εγκλήματα διαπράττονται με βάση τη φυλή, το χρώμα του δέρματος, τη θρησκεία, ή την εθνική καταγωγή και δεν καλύπτουν περιστατικά που υποκινούνται από νέες και μεταβαλλόμενες κοινωνικές δυναμικές.
- Οπότε, εισηγούνται την **μετατροπή της λίστας σε ανοιχτή λίστα**, έτσι ώστε να καλύπτει όλα τα περιστατικά τέτοιων εγκλημάτων, ακόμα και όταν υποκινούνται από νέες και μεταβαλλόμενες κοινωνικές δυναμικές.
- Ξεκαθαρίζουν πως η ελευθερία της έκφρασης, όσο σημαντική και αν είναι, δεν πρέπει να χρησιμοποιείται σαν προστασία έναντι του μίσους.
- Μιλούν για τις **πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης** που η λανθασμένη χρήση τους οδηγά στην εξάπλωση και την ενίσχυση της ρητορικής μίσους.

Πρακτικά Μέτρα για καλύτερη εφαρμογή του νόμου

Θυματολογική έρευνα έδειξε πως υπάρχουν τρεις τομείς που χρειάζονται ενίσχυση έτσι ώστε να γίνεται καλύτερη εφαρμογή της νομοθεσίας για τα εγκλήματα και τη ρητορική μίσους.

(1) Η μείωση των εμποδίων που παρεμποδίζουν την αναφορά της ρητορικής και των εγκλημάτων μίσους στην αστυνομία:

Οι λόγοι για τους οποίους τα θύματα διστάζουν να αναφέρουν ρητορική και εγκλήματα μίσους στην αστυνομία:

- Φόβος ότι δεν θα τους πάρουν στα σοβαρά.
- Η κανονικοποίηση και η εσωτερίκευση των εγκλημάτων αυτών.
- Ο φόβος για αντίποινα.

Μέτρα:

- Ειδικά εκπαιδευμένοι αστυνομικοί.
- Συνεργασία μεταξύ ειδικών ομάδων στήριξης και επηρεαζόμενων κοινοτήτων.
- Μέτρα εμπιστευτικότητας που προστατεύουν την ταυτότητα του θύματος (π.χ. μη συμπερίληψη των στοιχείων του στην έκθεση της αστυνομίας, οι καταθέσεις στο δικαστήριο να γίνονται με κάμερα).
- Η αναγνώριση των σχετικών θυμάτων ως θύματα εγκλημάτων μίσους διότι μη αναγνώρισή τους οδηγεί σε συλλογικό εμπόδιο που παρεμποδίζει γενικά την αναφορά των εγκλημάτων αυτών ως εγκλήματα μίσους.
- Η διεύρυνση των κατηγοριών για τις οποίες μπορεί να διαπραχθεί κάποιο έγκλημα ή ρητορική μίσους.

Πρακτικά Μέτρα για καλύτερη εφαρμογή του νόμου

Θυματολογική έρευνα έδειξε πως υπάρχουν τρεις τομείς που χρειάζονται ενίσχυση έτσι ώστε να γίνεται καλύτερη εφαρμογή της νομοθεσίας για τα εγκλήματα και τη ρητορική μίσους.

(2) Τα θύματα ρητορικής και εγκλημάτων μίσους πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη και να λαμβάνουν τη σωστή αντιμετώπιση από τους φορείς του ποινικού συστήματος

- Αρκετά θύματα ρητορικής και εγκλημάτων μίσους αναφέρουν σε έρευνες πως έχουν βιώσει λανθασμένη αντιμετώπιση από τις αρχές.

Μέτρα:

- Να υπάρχουν «συνδετικοί» αξιωματούχοι (με παρόμοια χαρακτηριστικά με το θύμα) ή αξιωματούχοι που ειδικεύονται στα εγκλήματα μίσους, οι οποίοι να χειρίζονται τα θύματα αυτά.
- Εάν τέτοια μέτρα είναι δύσκολο να ληφθούν λόγω πρακτικών και οικονομικών περιορισμών, εναλλακτικά θα μπορούσε να υπάρχουν ειδικοί για την αναγνώριση και συλλογή αποδείξεων της ύπαρξης διακρίσεων και ειδικοί για την αντιμετώπιση των θυμάτων (π.χ. Ψυχολόγοι).
- Σε κάθε περίπτωση, ασχέτως εάν τα δύο πιο πάνω μέτρα είναι εφικτά ή όχι, όλοι οι αστυνομικοί πρέπει να λαμβάνουν ειδική εκπαίδευση έτσι ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν τα θύματα αυτά στην πρώτη επαφή τους με τις αρχές με τρόπο emphatic και επαγγελματικό, με τον σωστό σεβασμό. Να μπορούν να τους καθοδηγήσουν σωστά και να τα κάνουν να αισθάνονται άνετα και ασφαλή.

Πρακτικά Μέτρα για καλύτερη εφαρμογή του νόμου

Θυματολογική έρευνα έδειξε πως υπάρχουν τρεις τομείς που χρειάζονται ενίσχυση έτσι ώστε να γίνεται καλύτερη εφαρμογή της νομοθεσίας για τα εγκλήματα και τη ρητορική μίσους.

(3) Το στοιχείο του μίσους σαν κίνητρο του εγκλήματος να αναγνωρίζεται και να λαμβάνεται υπόψη καθόλη την ποινική διαδικασία.

- Το στοιχείο του μίσους συχνά δεν αναγνωρίζεται σωστά ή δεν λαμβάνεται αρκετά υπόψη κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας.

Μέτρα:

- Η παρουσία ειδικά εκπαιδευμένων ή έστω ευαισθητοποιημένων επαγγελματιών στο στάδιο της αναφοράς τέτοιων εγκλημάτων βοηθά στην σωστή καταγραφή τέτοιων υποθέσεων.
- Είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη η αντίληψη του θύματος ως προς το κατά πόσο το έγκλημα εναντίον του ήταν έγκλημα μίσους ή όχι. Σε κάποιες δικαιοδοσίες το έγκλημα καταγράφεται ανάλογα με το πως θα το καταγγείλει το θύμα (π.χ. ΗΒ), σε άλλες όμως, εναπόκειται στον αστυνομικό πως θα το κρίνει και πως θα το καταγράψει.
- Λόγω της δυσκολίας στην απόδειξη ενός κινήτρου συχνά το στοιχείο του μίσους εξαφανίζεται κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας και η καταδίκη καταλήγει να είναι μόνο για το έγκλημα και όχι για το έγκλημα μίσους. Είναι σημαντικό τα θύματα να είναι προετοιμασμένα για αυτό το ενδεχόμενο, πράγμα το οποίο οι αρχές πρέπει να προνοήσουν και να διαχειριστούν με την έγκαιρη πληροφόρηση του θύματος για την υπόθεσή του και τη διαχείριση των προσδοκιών του. Οι πληροφορίες αυτές πρέπει να παρέχονται και να εξηγούνται στο θύμα με τρόπο που να μπορεί να τις κατανοήσει (π.χ. αποφυγή της νομικής ορολογίας, χρήση διαμεσολαβητών στην περίπτωση θυμάτων με ειδικές ανάγκες κ.α.).

Πρακτικά Μέτρα για καλύτερη εφαρμογή του νόμου

Περαιτέρω Εισηγήσεις: Jon Garland and Neil Chakraborti(2012)

Η ισχύουσα νομοθεσία της ΕΕ και η εφαρμογή της συχνά οδηγούν στο γεγονός ότι πολλά άτομα που χρειάζονται προστασία από ρητορική και εγκλήματα μίσους (π.χ. με αναπηρία ή εξάρτηση από τα ναρκωτικά και το αλκοόλ, οι άστεγοι, οι ιερόδουλες, τα άτομα τρανς, και οποιαδήποτε άλλα άτομα στοχοποιούνται λόγω της αντιληπτής ευάλωτότητάς ή «διαφοράς» τους) δεν τυγχάνουν τέτοιας προστασίας. (Chakraborti, 2010) Η ιστορική τους περιθωριοποίηση πιθανό να είναι αποτέλεσμα του γεγονότος πως κάποιες μειονοτικές ομάδες τυγχάνουν σημαντικής υποστήριξης σαν ευρέως αναγνωρισμένα θύματα μίσους ενώ άλλα όχι. Η **ιεράρχηση αυτή των θυμάτων** αντικατοπτρίζεται μέσα από την άνιση παροχή νομοθετικής προστασίας για κάποια θύματα και όχι για άλλα (Mason-Bish, 2010).

Εισηγήσεις:

- **Μεταφορά της έμφασης** από τις στοχοποιημένες ομάδες ατόμων που έχουν κάποιο κοινό συγκεκριμένο, προκαθορισμένο χαρακτηριστικό (π.χ. Φυλή, θρησκεία) **στα συγκεκριμένα άτομα που θυματοποιούνται και την πραγματική βλάβη που τους προκαλούν τα εγκλήματα αυτά.** Έτσι θα φύγουν οι φραγμοί που περιορίζουν την προστασία μόνο σε συγκεκριμένες ομάδες ατόμων, με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, βελτιώνοντάς την για όλα τα πιθανά θύματα.
- Η νομοθεσία υπέρ της ισότητας, στην προσπάθεια της να προστατεύσει τις μειονοτικές ομάδες από πιθανή παρενόχληση, έχει αγνοήσει το γεγονός ότι οποιοδήποτε ευάλωτο άτομο, **ανεξαρτήτως αν ανήκει σε μειονότητα ή πλειοψηφία**, μπορεί να γίνει θύμα τέτοιων εγκλημάτων, πράγμα το οποίο το επηρεάζει το ίδιο καταστροφικά. Οπότε, η συμμετοχή σε μειονοτική ομάδα δεν πρέπει να αποτελεί καθοριστικό παράγοντα συμπερίληψης όσον αφορά την προστασία από τέτοια εγκλήματα.
- Πρέπει να έχει καθοριστική σημασία το **δικαίωμα κάθε ατόμου να μην παρενοχλείται λόγω της ταυτότητας ή των χαρακτηριστικών του** (ασχέτως ποια χαρακτηριστικά είναι αυτά). Η στοχοποιημένη θυματοποίηση οποιουδήποτε, είτε μειονότητας είτε πλειοψηφίας, είναι εξίσου σημαντική όσο η θυματοποίηση κάποιας μειονοτικής ομάδας και έτσι πρέπει να αντιμετωπίζεται και από την νομοθεσία.
- Μόνο εάν οι μελλοντικές νομοθετικές πρωτοβουλίες της ΕΕ **συγκεντρωθούν στη βλάβη που προκαλούν τα εγκλήματα μίσους σε όλα τα πιθανά θύματα και κοινότητες** μπορεί να επιτευχθεί ουσιαστική και βιώσιμη πρόοδος στον τομέα αυτό.

«Κανείς δεν γεννιέται να μισά κάποιον άλλον λόγω του χρώματος του δέρματός του, της καταγωγής του ή της θρησκείας του. Οι άνθρωποι πρέπει να μάθουν να μισούν, και αν μπορούν να μάθουν να μισούν, τότε μπορούν να διδαχθούν και να αγαπούν, διότι η αγάπη έρχεται πιο φυσικά στην ανθρώπινη καρδιά από το αντίθετό της».

Νέλσον Μαντέλα – Πρόεδρος της Νότιας Αφρικής (1994-1999)

<https://www.goodreads.com/quotes/111810-no-one-is-born-hating-another-person-because-of-the>

Βιβλιογραφία

Natalie Alikiviadou, The Legal Regulation of Hate Speech: The International and European Frameworks (2018) 55(4) Croatian Political Science Review 203

Suzan van der Aa, Robin Hofmann and Jacques Claessen, 'A Comparative Perspective on the Protection of Hate Crime Victims in the European Union: New Developments in Criminal Procedures in the EU Member States' (2021) 14(3) Erasmus Law Review 170

Jon Garland and Neil Chakraborti, 'Divided by a Common Concept? Assessing the Implications of Different Conceptualizations of Hate Crime in the European Union' (2012) 9(1) European Journal of Criminology 38

Stavros Assimakopoulos Fabienne H. Baider Sharon Millar, 'Online Hate Speech in the European Union A Discourse Analytic Perspective', Springer Open, Switzerland, 2017

Paul Craig and Grainne De Burca, 'EU Law: Text, Cases and Materials' Oxford University Press, Oxford, 2020, 7th Edition

<https://www.theguardian.com/world/2023/may/23/spanish-police-arrest-four-people-over-vinicius-junior-effigy>

<https://www.bbc.com/news/world-europe-63871046>

<https://www.thetoc.gr/koinwnia/article/sunelifthi-o-astunomikos-pou-purobolise-ton-16xrono-roma-sto-kefali---eprepe-na-ton-skotosoun-gia-ti-benzini/>

<https://www.news247.gr/ellada/pirovolismos-kata-16xronou-roma-astinomikoi-zitoun-na-lifthoun-sovara-metra-kata-tis-astinomikis-afthairesias/>

Βιβλιογραφία

<https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/hate-speech#:~:text=According%20to%20the%20Committee%20of,status%20such%20as%20%E2%80%9Crace%E2%80%9D%2C>

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240112IPR16777/time-to-criminalise-hate-speech-and-hate-crime-under-eu-law>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-EL/TXT/?from=EN&uri=LEGISSUM%3A33178>

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/extending-eu-crimes-hate-speech-and-hate-crime_en

https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:4d768741-58d3-11ec-91ac-01aa75ed71a1.0019.02/DOC_1&format=PDF

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-counteracting-illegal-hate-speech-online_en

https://commission.europa.eu/document/download/a5c92394-8e76-434a-9f3a-3a4977d399bb_en?filename=assessment_of_the_code_of_conduct_on_hate_speech_on_line_-_state_of_play_.pdf

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>

[EUR-Lex - 52021DC0777 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32012L0029)

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2017-0172_EN.html?redirect

https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Racism/IWG/Session15/CERD_GR35.docx#:~:text=In%20its%20own%20terms%2C%20GR,to%20represent%20a%20significant%20contemporary

https://commission.europa.eu/document/download/c60c451c-ccd2-406a-be3a-ef65123f2bb6_en?filename=JOIN_2023_51_1_EN_ACT_part1_v8.pdf

https://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=42854

<https://www.goodreads.com/quotes/111810-no-one-is-born-hating-another-person-because-of-the>